

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4106 Zemědělská specializace
Studijní obor: Pozemkové úpravy a převody nemovitostí
Zadávací katedra: Katedra krajinného managementu
Vedoucí katedry: doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj církevní půdní držby ve světě a v České republice

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Jana Moravcová, Ph.D.

Autor:
Marek Novotný

České Budějovice, 2015

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Fakulta zemědělská

Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek NOVOTNÝ**
Osobní číslo: **Z12060**
Studijní program: **B4106 Zemědělská specializace**
Studijní obor: **Pozemkové úpravy a převody nemovitostí**
Název tématu: **Vývoj církevní půdní držby ve světě a v České republice**
Zadávací katedra: **Katedra krajinného managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Zpracování literární rešerše vztahující se k tématu bakalářské práce.
Postavení církví v otázkách půdní držby v historii.
Postavení církví v otázkách půdní držby v současné době.
Historie půdní držby v České republice z pohledu církví a náboženských řádů.
Analýza faktorů ovlivňujících vlastnictví půdy církví.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **30 stran textu**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

CÍLEK, V., DRESLEROVÁ, D., HÁJEK, P., POKORNÝ, P., SÁDLO, J. 2005. Krajina a revoluce: Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí. Malá Skála. 256 s.
JUŘÍK, P. 2008. Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách. Praha: Libri. 978-80-7277-359-6.
KUTHAN, J. 1982. Jižní Čechy: krajina, historie, umělecké památky. Praha: Orbis.
LAMBIN, E.F., GEIST, H.J. 2006. Land-Use and Land-Cover Change. Berlin: Springer. ISBN 978-3-540-32201-6.
LÖW, J., MÍCHAL, I. 2003. Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce. 551 s. ISBN 80-86386-27-9.
SKLENIČKA, P. 2003. Základy krajinného plánování. Praha: Naděžda Skleničková. 321 s. ISBN 80-903206-1-9.
SÝKORA, J. 2002. Územní plánování vesnic a krajiny. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Vydavatelství ČVUT. 226 s. ISBN 80-01-02641-8.
Pozemková kniha, historické mapové podklady, související legislativa.
Časopisy Landscape and Urban Planning, Land Use Policy, Landcape Ecology, Urbanismus, Pozemkové úpravy ?

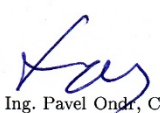
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Jana MORAVCOVÁ, Ph.D.**
Katedra krajinného managementu

Datum zadání bakalářské práce: **7. března 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2015**

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentská 13 ④
370 05 České Budějovice**

prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc., dr. h. c.
děkan

L.S.

doc. Ing. Pavel Ondřík, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 7. března 2014

Abstrakt

Tato bakalářská práce si klade za cíl seznámit čtenáře nejen s tím, jakými způsoby církevní majetek vznikl, ale i s následným vývojem tohoto majetku v historických souvislostech. Text je rozčleněn na čtyři hlavní kapitoly. V první kapitole najdeme výčet způsobů, jakými nejčastěji vznikl církevní majetek. Další kapitola se věnuje vývoji církevního majetku na území naší vlasti, třetí pak vývoji církevního majetku v Evropě. Poslední kapitola je věnována majtkovému vyrovnání vybraných států s církvemi a náboženskými společnostmi.

Klíčová slova

církev, náboženské společnosti, půdní držba, církevní majetek, restituce, majtkové vyrovnání.

Abstract

This thesis aims to acquaint the reader with the way in which the property originated and also with the subsequent development of this property in a historical context. The text is divided into four chapters. In the first chapter we can find a list of ways how was the church property originated. Next chapter deals with the development of church property on the territory of our country. The third chapter devotes the development of church property in Europe. The last chapter deals with the settlement of property of chosen countries with churches and religious societies.

Keywords

churches, religious societies, land ownership, church property, restitution, property settlement.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zemědělskou fakultou JU) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. března 2015

.....

Marek Novotný

Poděkování:

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí bakalářské práce paní Ing. Janě Moravcové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při tvorbě této práce.

Obsah

ÚVOD	9
1 VZNIK A NABÝVÁNÍ CÍRKEVNÍHO MAJETKU	11
1.1 Patronátní práva.....	11
1.2 Dary	12
1.3 Sbírký	12
1.4 Intence	13
1.5 Odkazy.....	13
1.6 Koupě	13
1.7 Věno	14
1.8 Solná pokladna	14
1.9 Štolové poplatky.....	15
1.10 Desátky.....	15
2 VÝVOJ CÍRKEVNÍHO MAJETKU NA ÚZEMÍ NAŠÍ VLASTI	17
2.1 Od 9. do 13. století	17
2.2 Od 13. do 17. století	18
2.3 Od 17. do 18. století	20
2.4 Od 18. do 19. století	21
2.5 Období Československé republiky mezi roky 1918 a 1945	22
2.6 Období Československé republiky od 1945 do 1992	24
3 VÝVOJ CÍRKEVNÍHO MAJETKU NA ÚZEMÍ EVROPY	25
3.1 Od 5. do 9. století	25
3.2 Od 9. do 11. století	25
3.3 Od 11. do 15. století	26
3.4 Augšpurský mír	26
3.5 Období francouzské revoluce	27
3.6 Období konkordátu a následné odluky církve od státu.....	27
3.7 Říšská deputace	28
4 MAJETKOVÉ VYROVNÁNÍ STÁTŮ S CÍRKVEMI A NÁBOŽENSKÝMI SPOLEČNOSTMI	29
4.1 Situace v České republice.....	30
4.1.1 Období 1990 - 1991.....	30
4.1.2 Období 1996 – 1998	31
4.1.3 Období 1999 – 2000	32
4.1.4 Období 2001 – 2005	33

4.1.5	Období 2007 – 2009	33
4.1.6	Období 2010 – 2011	34
4.1.7	Zákon č. 428/2012 Sb.	35
4.2	Situace ve Slovenské republice	38
4.3	Situace v Polské republice.....	38
4.4	Situace v Maďarsku.....	39
ZÁVĚR.....		41
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		45
SEZNAM TABULEK		50
SEZNAM PŘÍLOH.....		51
PŘÍLOHY		52

Úvod

S tématem církevního majetku, především s tzv. církevními restitucemi se v poslední době často setkáváme a je to velmi diskutované téma. Je tomu tak především z důvodu legislativních kroků týkajících se majetkového vyrovnání České republiky s církvemi a náboženskými společnostmi. Cílem této bakalářské práce je především přiblížit problematiku církevního majetku, a to jak z hlediska jeho vzniku, tak i následného vývoje zakončeného majetkovým vyrovnáním státu s církvemi.

Církev u nás začala svůj první majetek nabývat od 9. století a stávala se tak postupně finančně nezávislá na panovníkovi. S rostoucím majetkem narůstal vliv církví, což zapříčinilo snahy státu znovu kontrolovat církve a jejich majetek. Dokladem mohou být husitské války či bitva na Bílé hoře. Po této bitvě byl církvím zkonfiskován první majetek. Postupem času byl pak církvím ještě několikrát majetek odebrán, a to především za Josefínských reforem, za pozemkové reformy a po tzv. Vítězném únoru. Od roku 1990 začal stát otázku navrácení církevního majetku aktivně řešit. Po několika neúspěšných pokusech o navrácení církevního majetku vydala vláda zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, kterým se tento problém definitivně vyřešil.

První část této práce je věnována vzniku a nabývání církevního majetku. Čtenář se zde dozví, jakými způsoby církve své velké množství majetku získaly. Jedná se především o dary, které církve od věřících dostávaly, dále pak o sbírky konané při mších, desátky odevzdávané církvím nebo o dědické odkazy.

V druhé části práce je text zaměřen na vývoj církevního majetku na území naší vlasti. Tato část je rozčleněna na několik období, kde jsou uvedeny hlavní historické události, které se církevního majetku týkaly. Najdeme zde například období již zmíněných husitských válek, bitvu na Bílé hoře, vládu Marie Terezie a jejího syna Josefa II., pozemkovou reformu a další.

Třetí část je také věnována vývoji církevního majetku, tentokrát však na území Evropy. Stejně jako v předchozí části je text rozčleněn na několik období. Dále jsou pak do textu začleněny vybrané hlavní události týkající se vývoje církevního majetku

v Evropě. Obsahově je však toto téma velmi bohaté a nelze se tak vyhnout zestručnění některých událostí.

Poslední část této práce se zabývá majetkovým vyrovnáním státu s církvemi a náboženskými společnostmi. V České republice byly prvními zákony týkajícími se navrácení majetku církvím tzv. výčtové zákony, které řešily navrácení 170 klášterů. Poté byly vydány zákony, které se vztahovaly pouze k některým konkrétním případům navrácení církevního majetku. Následovalo několik neúspěšných pokusů o navrácení církevního majetku. Problém byl definitivně vyřešen vydáním výše uvedeného zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který kombinoval navrácení majetku a finanční kompenzaci. Za účelem porovnání je zbytek práce věnován majetkovému vyrovnání v ostatních zemích Visegrádské skupiny, tedy ve Slovenské republice, v Polské republice a v Maďarsku.

1 Vznik a nabývání církevního majetku

Církev nabývala svůj majetek nezávisle na státu již od nejstarších dob její existence. I přesto, že dnes církev nedisponuje takovým majetkem, jako například za Karla IV., kdy církevní majetek dosahoval asi jedné třetiny veškeré půdy v českých zemích, není jeho množství zanedbatelné (Ministerstvo kultury, 2012).

Zejména v dnešní době, kdy jsou církevní restituce velice populárním tématem, se můžeme setkat s názorem, že církve žádným majetkem nikdy nedisponovaly. Stoupenci tohoto názoru tvrdí, že církevní majetek měl vždy veřejnoprávní charakter, a stát tak měl právo ho předisponovat. Naopak odpůrci těchto tvrzení argumentují tím, že veřejnoprávní majetek není totéž co majetek státní. Dále říkají, že církve nikdy nebyly institucemi, které lze jednoznačně zařadit do veřejnoprávních či státních institucí. Svůj názor podtrhují výrokem, že je absurdní myslet si, že dlouholetá práce a majetek, který po staletí církve budovaly, budovaly pro stát (Tretera, 2002).

Vyvstává zde otázka, kde církev získala takové množství majetku. Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět. Církev svůj majetek získávala hned několika způsoby.

1.1 Patronátní práva

Již od 4. století jsme se řídili tzv. bavorským právem, které pocházelo z práva germánského, platného na většině území Evropy. Toto právo ustanovovalo, že postavená budova (např. fara, kostel, apod.) patřila majiteli pozemku, na kterém byla postavena. Majitelé pozemků toto právo zneužívali a poplatky poddaných, které sloužily na opravu těchto budov, využívali pro své obohacení. Proto církev počátkem 12. století prosadila tzv. patronátní právo, které stanovilo jako vlastníka církevní stavby toho, který ji na svoje náklady postavil. Majitelé pozemků pak přislíbili povinnost pravidelných příspěvků na údržbu těchto církevních staveb, za což jim byl ponechán vliv na jmenování duchovních správců (Kalný, 1995).

Patronátní právo postupem času zanikalo, výjimečně přetrvalo až do roku 1948. V § 11 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů, zanikají patronátní

práva a všechny povinnosti z nich vyplývající přebírá Československý stát (Vaško, 1990).

„Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami přechází na stát. Veškeré závazky přispívat na účely církví a náboženských společností, jejich složek, komunit, ústavů, nadací, kostelů, obrocí a fondů, opírající se o patronát nebo o jiné právní důvody nebo dlouhodobé zvyklosti, zanikají s výjimkou závazků členů církví a náboženských společností, vyplývajících ze zřízení státem schválených“ (Zákon č. 218/1949 Sb.).

1.2 Dary

Jedním z dalších způsobů, jak církev získávala majetek, bylo přijímání darů, které církvím přinášeli především zámožní lidé. Ti darovali jak peníze na chod církevních institucí, tak i hmotné statky, především tedy pozemky na vydržování kaplí, kostelů nebo řádů. Dary tak tvořily podstatnou část církevního majetku a bylo z nich postaveno mnoho církevních staveb (Zlámal, 2007) a (Kalný, 1995).

1.3 Sbírký

Ve všech církvích v naší zemi i na světě jsou sbírky konané při mši nebo bezprostředně po ní běžným příjmem. Jejich výhodou je poměrná pravidelnost a také to, že jsou osvobozeny od daně z příjmů. V církvích katolických patřily sbírky konané před 27. 11. 1983 do vlastnictví kostela nebo záduší (Tretera, 2002).

Již v Novém zákoně můžeme nalézt pojem almužna, který označoval dobrovolné dary do sbírky. Almužny se darovaly buď do sbírek na potřebné (Sk 24,17 a Mt 6,2) nebo přímo potřebným (Mt 6,2 a Sk 3,2). Tyto sbírky měly svá pravidla, která můžeme konkrétně nalézt v 1 K 16,1-3: *„Pokud jde o sbírku pro církev v Jeruzalémě, dělejte to podle pokynů, které jsem dal církvím v Galacii. V první den týdne nechť každý z vás dá stranou, co může postrádat, aby sbírka nezačala teprve tehdy, až k vám přijdu. Až budu u vás, vyšlu ty, které doporučíte s průvodními listy, aby donesli dar vaší vděčnosti do Jeruzaléma.“* Zmíněnými pokyny jsou myšleny následující body.

- *Sbírka se měla uskutečnit na předem jasně oznámený účel,*
- *sbírka se měla konat první den v týdnu (v neděli),*
- *sbírky se měl zúčastnit každý věřící,*

- *křesťané si předem připravili dary pro sbírku,*
- *křesťané dali takové množství darů, které mohli postrádat.*

V písmu můžeme nalézt poznatek, že věřící křesťané dávali do sbírky svobodně takové množství darů, jaké mohli postrádat. I když tyto dary do sbírek byly zpočátku materiální (potraviny, oděvy), postupem času se změnilly na dary peněžní (Doležel, 2012) a (Kalný, 1995).

Organizování sbírek není jen doménou katolické církve. Například v evangelistických církvích představují sbírky druhý nejvyšší příjem. Evangelíci jsou více zvyklí přispívat na svou církev, což má za následek to, že tyto církve disponují větší finanční nezávislostí, na kterou mohou navazovat (Tretera, 2002).

1.4 Intence

Jedná se zejména o různé dobrovolné finanční příspěvky věřících. Ti často odměňovali kněze z vděčnosti, nebo za vykonanou bohoslužbu, křest, pohřeb nebo například svatbu a výdaje s tím spojené (hudební doprovod, výdaje kněze apod.).

V každé diecézi bylo na tyto příspěvky nahlíženo jiným způsobem. Někteří považovali peněžité dary za majetek kněze, jiní za majetek církve. Pokud bylo na tyto příspěvky nahlíženo druhým zmíněným způsobem, je možné je považovat za nepatrný zdroj financí na nákup nemovitostí či movitých předmětů (Kalný, 1995).

1.5 Odkazy

Odkazy jsou rozhodnutí často bezdětných či zámožných věřících darovat církvi movitý i nemovitý majetek. Činili tak i kající, kteří takto napravovali hříchy a doufali, že bude po smrti sloužena mše za dobro jejich duše. Nikdo k odkazům nebyl nucen a byly zcela dobrovolné (Kalný, 1995).

1.6 Koupě

Církev dále svůj majetek rozšiřovala koupěmi. Evangelické církve si pomocí nemovitého majetku zajišťovaly příjem pro budoucí náklady. Od 19. století jednotlivé farní sbory zkupovaly činžovní (nájemní) a sborové domy (fary). Můžeme se tak

v některých městech setkat s tím, že modlitebna je přímo součástí činžovního domu. Výjimečně si některé sbory zakoupily i majetek ve formě pozemků, z jejichž výnosů vydržovaly sborovou budovu nebo poskytovaly plat duchovním. Množství těchto pozemků nebylo nijak veliké. V Českobratrské církvi evangelické činila rozloha těchto pozemků zhruba 350 ha. Církevní příjmy tedy nezajišťovalo pouze vlastnictví nemovitostí, ale i nájemné z činžovních domů (Tretera, 2002).

Katolická církev získávala prostředky na koupi nemovitého majetku především z hospodaření na klášterních či biskupských statcích nebo z obdržených peněžních darů. Důvodem, proč církev nakupovala nemovitý majetek, bylo nařízení církevního práva, které žádalo, aby bylo církevní jmění uloženo především v nemovitostech (Kalný, 1995).

Obce Církve československé také investovaly dary, obdržené od svých příznivců, do domovního majetku. Nejčastěji se jednalo o kombinace domu náboženské obce nebo kostela s domem činžovním. Souvisejícím zdrojem příjmů této církve byl (a stále je) peněžní obnos získaný z pronájmu urnových míst v kostelních kolumbáriích (Tretera, 2002).

1.7 Věno

Věnem rozumíme poplatek, který byl požadován od nově příchozích, často bohatých věřících z knížecích rodin, při vstupu do řádu. Z majetku získaného tímto způsobem pak tyto řády žily, nebo vydržovaly členy, které přijaly bez věna (Kalný, 1995).

1.8 Solná pokladna

Na území naší země byl dalším zdrojem financí důchod pražského arcibiskupa z královské pokladny. Po bitvě na Bílé hoře získala církev příslib trvalého příjmu ze státní pokladny, který měl představovat odškodnění za nevrácení církevního majetku (Kalný, 1995).

Tento příjem byl tvořen z tzv. solné pokladny (cassa salis) založené roku 1630. Solná pokladna fungovala tak, že z každého sudu (měřiče, bečky) soli, která se do Čech buď přivážela, nebo se tu dolovala, bylo odváděno Svatému stolci a české církvi

15 krejcarů. Solná pokladna byla základem pro vznik Náboženské matice (Fundus religionis), kterou roku 1782 založil Josef II. (Zlámal, 2008). Tento způsob řešení odškodnění zvolil panovník proto, aby předešel složitým restitucím církevního majetku a s nimi spojenými spory s novými majiteli pozemků (Kalný, 1995).

1.9 Štolové poplatky

Štolový poplatek neboli štolné je poplatek, který dávají věřící za církevní úkony jako například křty, pohřby, oddavky nebo také za vyhotovení církevních dokumentů. Chudí, kteří neměli na zaplacení štolného, byli podle kanonických předpisů od placení osvobozeni. Štolné bylo vybíráno i v některých reformačních církvích. S placením štolného se v katolické církvi můžeme setkat dodnes (Starý a kol., 2009).

1.10 Desátky

Dávání desátků (desátého dílu) ze všeho, co člověk měl, bylo velmi starým náboženským zvykem (Novotný, 1992). Desátek neboli decima, se odváděl k veřejným účelům. Tvořila ho poměrná část hrubého výnosu hospodářství či řemeslné výroby. Desátky byly nejprve dobrovolné, později povinné (Starý a kol., 2009). Desátky nebyly pouze doménou křesťanství, ale i starověkých národů. Našli bychom je v mnoha pohanských národech, které existovaly v Babylonii, Kartágu, Egyptě, Dakoně, Jižní Arábii, Římě a v Řecku. Pro tyto národy bylo už od prastarých časů nepsaným zákonem odvádět desátky pohanským bohům. Desátky byly dávány jako oběť do Delf, Olympie, Athén a dalších. Nejčastěji byly odváděny konkrétním pohanským božstvům a to Apollónovi, Artemisovi, Asrlépiosovi, Athéně, Herkulesovi, Héře, Niké, Poseidonovi, Erechtheusovi, Démétérovi a Diovi (Doležel, 2012).

Prvním, kdo z vlastní iniciativy založil křesťanské desátky, byl ve druhé polovině 5. století sv. Severinus, který dával všechny desátky chudým a potřebným. V synodě Mâcon, v dnešní Francii, bylo roku 585 uzákoněno, že finance potřebné k pomoci chudým budou získávány pomocí desátků z výnosů a budou se odvádět do biskupovy pokladnice. Desátky byly zpočátku odváděny hlavně v naturáliích - v obilí, ovoci, zelenině nebo také darováním krav, ovcí nebo koz. V pozdější době se pak

církev snažila přeměnit naturální desátky v desátky peněžité. Neodvádění desátků bylo trestáno tím nejvyšším trestem - exkomunikací, tedy vyloučením z církve. V Čechách zavedl desátky poprvé až na konci 10. století pražský biskup Dětmar, který však nezískal knížecí podporu. Poté se pokusil desátky zavést biskup sv. Vojtěch. Ten rozdělil desátky na čtvrtiny. První daroval chrámu na opravy, druhou řeholním bratřím, třetí daroval ubohým lidem a pocestným a čtvrtá, poslední část, mu zbyla k vlastní potřebě. Po několika letech však sv. Vojtěch odešel do Říma. Až roku 992 se do Čech vrátil kníže Boleslav II., který po vzoru sv. Vojtěcha vydal Edikt Boleslava II., ve kterém dal právo katolické církvi vybírat v Čechách desátky. „*Dal také svolení stavět na vhodných místech kostely a vybírat desátky.*“ (Doležel, 2012).

2 Vývoj církevního majetku na území naší vlasti

Pokud se zaměříme na historický vývoj církevního majetku na území naší vlasti, můžeme jej rozdělit na jasné historické kapitoly.

2.1 Od 9. do 13. století

V období od 9. do 13. století se společnost postupně zbavovala pohanských zvyků a stávala se křesťanskou. Jelikož evangelizace země byla žádoucí, stát plnil funkci ochránce církve a snažil se o její větší rozvoj. Urození i celá církev byly závislé na panovníkovi. Panovník byl nejen vlastníkem a správcem země, ale i vojevůdcem a nejvyšším zákonodárcem (Kalný, 2013).

Velkomoravská říše a později i středověký český stát se řídili tzv. germánským právním řádem. Tento řád umožňoval stavbu hradeb, městských, venkovských kostelů a far budovaných panovníky, šlechtou a později i městy. Germánské právo dále stanovovalo, že tyto postavené budovy patří majiteli pozemku, na kterém byly stavby postaveny. Majitelé těchto staveb získávali finance z desátků. Desátky platili poddaní od roku 976, kdy je založil první pražský biskup Dětmár (biskupem v letech 976 - 982). Z těchto desátků si majitel ponechal tři čtvrtiny, které použil na údržbu stavby a vydržování církevního personálu. Zbylá jedna čtvrtina putovala k biskupovi, který její část poskytoval jako almužnu chudým a nemocným (Kalný, 1995) a (Hrádela, 2012). Později roku 992 poskytl kníže Boleslav osobně biskupovi Vojtěchovi právo na stavbu kostelů a vybírání desátků (Hrádela, 2012).

Jak již bylo zmíněno, prvním pražským biskupem byl Dětmár, který byl od knížete Boleslava II. obdarován statky určenými především k obživě a vydržování svého dvora. Olomoucký biskup dostal statky až od knížete Vratislava II. Tyto statky se považovaly za neomezené vlastnictví, tudíž se na ně nevztahovalo patronátní právo. Za vlády některých Přemyslovců byl vztah biskupa ke králi považován za vztah feudální lenní. Tento vztah byl charakteristický tím, že biskup byl závislý na knížeti a kníže zase na zakladatelích kostelů a farnostech (Kalný, 1995).

Vlivem reformního hnutí papeže Alexandra III., který provedl roku 1139 usnesení druhého lateránského koncilu, se začalo měnit postavení vlastnických vztahů ke kostelům a faram v českých zemích. Vlastnické právo bylo přeměněno na právo

patronátní, vlivem čehož se museli původní majitelé vzdát vlastnického práva a uznat tyto církevní stavby za majetek církve (Církev a majetek, 1993).

Převod majetku vyvolal rozepři mezi pražskými biskupy a panovníkem. Definitivně prosadit patronátní právo se podařilo až 2. července 1221 po uzavření dohody mezi králem Přemyslem Otakarem I. a pražským biskupem Ondřejem. Poté již byly na našem území církevní objekty ve vlastnictví církve. Ústupek, který král musel učinit, byl kompenzován uvalením vyššího daňového zatížení a mimořádných daní. Tato dohoda mezi církví a státem se pak začala projevovat o půl století později, a to formou zápisů do nově zaváděných zemských desek, ve kterých se objevuje již pouze církev jako vlastník svých nemovitostí (Kalný, 1995).

Kláštery zpočátku budovali panovníci a později i šlechta a města. Jejich provoz byl zprvu financován výnosy z desátků a z podílů knížecích důchodů. Příjmem těchto prostředků se duchovní mimo jiné zavazovali starat se o staré nemocné lidi a případně hostit knížecí družinu (Pavlisková, 2013).

2.2 Od 13. do 17. století

Od počátku 13. století byli čeští panovníci dědičnými králi. Církev se dočkala posílení svého vlivu a velkého nárůstu církevního majetku. Díky 600 let trvající štedrosti panovníků, šlechty, měšťanů i poddaných se církevní majetek rozrostl natolik, že za vlády Karla IV. tvořil jednu třetinu celkové půdy (Kalný, 1995). Karel IV. byl zbožný panovník, který viděl v církevní moci podporu svých politických cílů. Pražské biskupství bylo 30. 4. 1344 povýšeno na arcibiskupství. Prvním arcibiskupem se stal Arnošt z Pardubic (Zlámal, 2007).

Stále se zvětšující bohatství církve mělo za následek nejen stavbu nových gotických chrámů a kostelů, ale i rozpoutání nepokojů ze strany všech nespokojenců a reformátorů, jejichž vedení se chopil mistr Jan Hus. Značný majetek církve, který například na Moravě zabíral jednu třetinu území, začínal vadit především chudnoucí šlechtě (Lów a Míchal, 2003). Po upálení mistra Jana Husa propukly v celé zemi husitské války. První útok pražského lidu proti katolickým kostelům a klášterům se konal 17. 9. 1419 (Zlámal, 2008).

V červenci roku 1420 byly husity sepsány čtyři pražské artikule, které formulovaly základy husitství. Jednalo se o:

- svobodu kázání,
- přijímání podobojí,
- odnětí majetku církvi a navrácení se k chudobě (se z toho plynoucím názorem, že pokud chce církev získat důvěryhodnost, měla by být chudá, se setkáváme dodnes),
- veřejné trestání těžkých hříchů (Kalný, 1995).

Za vlády Vladislava II. (1471 - 1516) náboženské spory pokračovaly a dospěly tak až k tzv. pražské defenestraci, která se konala 24. 9. 1483. V pražských městech lidé zaútočili na radnice, kde přítomné katolické konšele ztýrali a zabili. V důsledku této události došlo k ukončení husitských válek a k uzavření tzv. kutnohorské smlouvy mezi husity a katolíky. Tato smlouva stanovila, že si lidé mohou svobodně vybrat mezi katolickou a husitskou vírou (Zlámal, 2008).

Škody vzniklé za husitských válek tvořily především vypálené a vypleněné kostely a kláštery. Jediná místa, kde zůstal církevní majetek nedotčený, byla tam, kde se udržela katolická šlechta a města. Mezi ně patří olomoucké biskupství, které si svůj majetek plně zachovalo. V ostatních případech rozebrala šlechta nejen movitý majetek kostelů, ale i církevní pole a lesy (Kalný, 2013).

Král Jiří z Poděbrad se poté snažil zklidnit poměry v Čechách. Úspěšně tak restituoval jmění některých klášterů. Pražské arcibiskupství ztratilo všechny statky a bylo dlouho neobsazené. Aby arcibiskup nemusel žít pouze ze jmění vlastního řádu, daroval mu roku 1562 král Ferdinand I. roční důchod, který činil 14 000 kop míšeňských grošů. Z těchto grošů směl arcibiskup použít 6 000 kop k vlastní potřebě, zbytek musel věnovat na zbožné účely (Bednářová, 2006).

Až z roku 1575 máme od církevních hodnostářů první zmínky o stavu církevního majetku. V Čechách církev vlastnila zhruba 5 % půdy, zatímco král 11 %. Na Moravě díky příznivější situaci zůstalo v církevním držení asi 18 % půdy. Církev tak ztratila zhruba dvě třetiny veškeré půdy (Kalný, 1995).

2.3 Od 17. do 18. století

V 17. století docházelo v Čechách k velkým změnám. Většina utrakvistů přijala protestantskou víru šířenou Lutherem. Na český trůn se dostali od roku 1562 Habsburkové, kteří stavili svou moc na katolické církvi. České protestantské šlechtě postupem času začali katoličtí Habsburkové na českém trůnu vadit, a tak v roce 1609 dotlačili císaře Rudolfa II. k vydání tzv. Rudolfova majestátu, který deklaroval rovnoprávnost katolíků a protestantů. Ani přes tuto snahu se Čechy nevyhnuly konfliktu. V roce 1618 došlo k českému protestantskému povstání, známému jako druhá pražská defenestrace, které mělo za úkol svrhnout Habsburky z českého trůnu a prosadit tak změny náboženských poměrů v Čechách. Povstání bylo ukončeno 8. listopadu 1620 bitvou na Bílé hoře, kde zvítězila císařská armáda (Kalný, 1995) a (Kalný, 2013). Následovaly pobělohorské konfiskace, které zasáhly jak přímo, tak zprostředkovaně do života nejen měšťanům a poddaným, ale i duchovním nekatolických církví (Knoz, 2006).

Novým králem se stal Ferdinand II., který se zasadil o popravu vůdců povstání. Rudolfův majestát byl 21. 6. 1621 zrušen. Ferdinand II. poté v roce 1627 vydal tzv. rekatolizační patent, díky kterému se katolická víra opět stala jediným povoleným náboženstvím (Tretera, 2002). Toho roku bylo také vydáno Obnovené zřízení zemské, kde Ferdinand II. zakazuje komukoliv z prelátů, duchovních nebo jimi ustanovených úředníků bez povolení císaře, jeho dědiců nebo českých králů zastavovat, prodávat, darovat nebo jinak zcizovat církevní majetek (Zlámal, 2008).

Prohraná bitva přinesla na úkor české šlechty některým katolickým rodům značné majetky. Vlivem rekatolizace docházelo k postupnému růstu církevního majetku. Církev požadovala po císaři vrácení všech statků, o které za posledních 200 let přišla. Tomuto požadavku císař nevyhověl, ale jako náhradu za nerestituovaný majetek zřídil solnou pokladnu, která zajišťovala katolickým věřícím stálý příjem. V Čechách bylo v této době založeno přes 200 klášterů a velké množství farností. Z pozemkového majetku církve konfiskovaného mezi roky 1621 - 1623 dostala církev od panovníka jen malou část, kterou tvořily zejména statky v jižních Čechách a na Vysočině (Tretera, 2002).

Habsburská monarchie na rostoucí majetek reaguje a mění tak vztah s katolickou církví v duchu tzv. jurisdikcionalismu, který panovníkovi přiděluje několik důležitých práv. Jedním z nich je právo na ochranu a péči, díky kterému mohl stát dohlížet na církevní majetek. Dále pak právo vrchního vlastnictví církevního majetku, které umožňuje panovníkovi vyvlastnit majetek katolické církve (Klepek, 2013).

2.4 Od 18. do 19. století

S vládou Habsburků pokračovala snaha o omezení církve a zavedení státního absolutismu. Roku 1641 se Ferdinand III. rozhodl vydat tzv. placentum regium, které mu zajišťovalo dohled nad publikováním papežských bul. Karel VI. pak v roce 1723 zakázal církvi získávat nemovitý majetek (Kalný, 2013).

V dalším období začala vládnout Marie Terezie, která se ještě více snažila utužit státní dozor nad církví a to tak, že veškeré církevní jmění převedla pod svou kontrolu. Církevní nadace pak darovala armádě a školství (Kalný, 1995). K dalšímu prohloubení dozoru nad církvemi došlo s nástupem Josefa II. (1765 - 1790), kdy se změnil vztahy mezi katolickou církví a absolutistickou monarchií (Bělina a kol., 2006). Josef II. byl přesvědčen, že církevní majetek vznikl z darů od bývalých panovníků a je tedy pořád státním majetkem, který má církev pouze v nájmu (Kalný, 2013). Na významu v historii nabyt zrušením nevolnictví a vydáním tzv. tolerančního patentu, díky kterému se v českých zemích povolilo působení dalších církví, především církve helvetské, augšpurské a pravoslavné (Tretera, 2002) a (Kalný, 2013).

Za vlády Josefa II. bylo zrušeno až 71 klášterů, na Moravě oproti tomu bylo zřízeno 250 nových farností. Josef II. rušil především kláštery, které nebyly veřejně prospěšné (ponechával pouze například školské či zdravotnické) (Kalný, 1995). Mnohé stavby byly přestavěny k novému využití (kostely na obytné domy, kláštery na kasárna apod.). Rušení těchto staveb vedlo ve výsledku ke ztrátě významných památek (Löw a Míchal, 2003). Majetek zrušených klášterů pak panovník převedl do tzv. náboženských fondů, později sloučených do Náboženské matice. *„Náboženské matice, nebo občas nazývané zemské náboženské fondy, měly nahradit nedostatek obročí (beneficií) a fabričních fondů (záduší), které v té době již málokdo ze soukromých byl*

ochoten darovat na zakládání a udržování nových farností, a to především v místech, kde došlo v důsledku hospodářského rozvoje (umožněného též zrušením nevolnictví) k demografickým změnám (ke vzrůstu počtu obyvatel).“ (Tretera, 2002). Císař tyto fondy založil jako náhradu zrušených desátků. Dle odhadů došlo kvůli reformám Josefa II. k poklesu církevního pozemkového vlastnictví z 10 % na 3 % dnešního půdního fondu České republiky (Kalný, 1995).

Posledním císařem Svaté říše římské byl František II., který v roce 1809 nařídil církvi odevzdat státu veškeré drahé kovy k pokrytí válečných výdajů. Kvůli tomu ztratila církev většinu svého movitého majetku. Císařovi vleklé války způsobily velkou finanční zátěž, která 15. 3. 1811 vyústila až k vyhlášení státního bankrotu, kvůli kterému byla vyhlášena sekularizace církevního majetku. V téže roce vznikl zároveň i nový občanský zákoník, který povoloval církvím nazývat svůj majetek církevním. Obnovená vlastnická práva byla zapsána do pozemkových knih, do kterých se v této době církevní majetek evidoval. Majetková evidence přitom obsahovala nejen výčet nemovitého majetku, ale i údaje o vlastníkovi (v případě církevního majetku údaje o příslušné právnické osobě) (Zákon č. 95/1871 ř.z.).

Po revoluci v roce 1848 se církve pomalu zbavovaly státního dohledu. Podíl na zeslabování státního dohledu nad církvemi mělo také uzavření mezinárodního konkordátu. Habsburská monarchie si díky podpoře, kterou církvím poskytovala, stále zanechala nepatrný vliv na církev. Konkordát platil až do roku 1874, kdy ho nahradil církevní zákon č. 50/1874 říšského zákoníku, o vnějších poměrech katolické církve, který Československá republika převzala v roce 1918 (Valeš, 2009).

Tento zákon obnovil církvi možnost zakládat nadace. Dále byla zrušena státní kontrola nad církví a jejím majetkem. Stát měl nadále možnost jmenovat nové biskupy, většinou loajální Němce, kteří sloužili panovníkovi. Němečtí biskupové postupně začali českému lidu vadit, což přerostlo v roce 1918 ve státní převrat (Kalný, 2013).

2.5 Období Československé republiky mezi roky 1918 a 1945

Československá republika vznikla 28. 10. 1918 ze zbylých trosk habsburské monarchie. Přesto, že Československá republika převzala rakouské církevní zákony a to včetně zákona o vztahu církve a státu, společnost začala na církev nahlížet jiným způsobem. Poprvé se tak církev dostala mimo dozor státu, kterému na ní nezáleželo

a nenahlížel na ní jako na základ národní identity (Kalný, 2013). Odluku státu od církve deklaruje i tzv. Washingtonská deklarace z roku 1918, s kterou souhlasil i první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Státní příspěvky byly církvím poskytovány jen výjimečně, a to pouze v případech, kdy církev neměla prostředky na uhrazení oprav významného movitého a nemovitého majetku (Hrádela, 2012).

Roku 1919 došlo k velké pozemkové reformě, která měla za úkol omezit šlechtické velkostatky a přerozdělit půdu mezi drobné zemědělce, rolníky a bezzemky (Kuklík, 2011). Pozemková reforma se skládala ze tří následujících zákonů.

- Záborový zákon - zákon č. 215/1919 Sb. o zabrání velkého majetku pozemkového,
- Přídělový zákon - zákon č. 81/1920 Sb. o přerozdělení majetku v záboru novým majitelům,
- Náhradový zákon - zákon č. 329/1920 Sb. o převzetí a následné náhradě za zabraný majetek pozemkový (Ministerstvo kultury, 2012).

Tato reforma zabrala celkem 2 358 204 ha půdy tvořené z 31,5 % zemědělskou půdou a z 68,5 % půdou lesní. Rozloha církevní půdy podléhající tomuto záboru odpovídala 234 119 ha, z čehož bylo 103 295 ha v Čechách a 130 824 ha na Moravě (Kalný, 1995). Půda, která byla poté převedena na nového majitele, představovala podstatně menší část. U zbytku půdy bylo provedení záběru na dobu neurčitou odloženo. Z důvodu nejasností vzniklých touto skutečností vydal dne 14. 1. 1927 Nejvyšší správní soud usnesení, ve kterém stanovuje, že zábohem nepřešlo vlastnické právo na stát (Kalný, 2013). Církev tedy zůstala vlastníkem těchto nemovitostí a nadále s nimi hospodařila. Majetek, který byl skutečně církvi zabrán, tvořil 25 % církevní půdy, z toho 11 138 ha na Moravě a 25 837 ha v Čechách (Kalný, 1995).

Řešení konfiskace půdy bylo přerušeno nacistickou okupací. V průběhu nacistické okupace došlo ke konfiskaci několika církevních nemovitostí nacházejících se především v pohraničí. Tento majetek byl následně převeden v pozemkových knihách na Velkoněmeckou říši (Kalný, 1995).

2.6 Období Československé republiky od 1945 do 1992

Od roku 1945 si ve znovuobnovené Československé republice vláda kladla za cíl odebrat církvi pokud možno co největší množství majetku. Prvním krokem byla tzv. revize první pozemkové reformy, která byla tvořena zákonem č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, platným od 11. července 1947. Cílem této reformy bylo odebrat zemědělskou a lesní půdu majitelům, jejichž majetek přesahoval 50 ha půdy. Zmíněných 50 ha půdy bylo vlastníkovi ponecháno, pouze pokud na ní osobně hospodařil. Revizí první pozemkové reformy bylo zasaženo 77 207 ha církevní půdy v Čechách, 100 517 ha na Moravě a 97 108 ha na Slovensku. Z celkové výměry 274 886 ha bylo církvím zabráno 269 683 ha lesní a zemědělské půdy. Církvi tedy po revizi zůstalo pouze 5 203 ha půdy (Kalný, 2013).

Druhým krokem bylo provedení další, tentokrát mnohem radikálnější, pozemkové reformy sepsané v zákoně č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě). Tento zákon nařizoval odebrat církvím i ostatním vlastníkům pozemky o výměře nižší než 50 ha. Církvi tak dle zákona zůstaly pouze kostely, fary a farní zahrady o rozloze do 1 až 2 ha, které byly i přesto ve skutečnosti zmenšeny (Bednářová, 2006).

Třetím výrazným krokem ke konfiskaci církevního majetku byla internace. Ve dnech 13. a 14. dubna roku 1950 bylo internováno všech 2 200 řeholníků a v červenci až říjnu pak všech 10 000 řeholnic. Státu tak připadlo zhruba 850 klášterních objektů. Tato internace neměla nikdy žádný zákonný základ a prokuratura tak prohlásila, že tyto kláštery stále patří církvi. Vláda však donutila církve k tomu, aby se novým správcem klášterů stala Náboženská matice. Ta pak kláštery bez problémů darovala organizacím spojeným se socialistickou vládou (Kalný, 2013).

Jak v zákoně č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, tak i v zákoně 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě), byla stanovena finanční náhrada za odebraný církevní majetek. Církve ale nikdy žádnou náhradu neobdržela, čímž stát porušil zákon a získal církevní majetek zadarmo (Kalný, 1995).

3 Vývoj církevního majetku na území Evropy

3.1 Od 5. do 9. století

V období od 5. do 9. století začalo postupně docházet ke střetu germánských kmenů se křesťanstvím. Důležitým rokem byl rok 496, kdy Franský panovník Chlodvík spolu s 3000 franskými bojovníky a jejich rodinami přijali křest (Duby, 2003). Germánské kmeny Vizigótů a Langobardů, které byly pod vládou franků, postupně také přijaly křesťanství a posílily tak svoje postavení (Kadlec, 1993). Tyto události zaznamenal tehdejší franský dějepisec Řehoř Tourský (538-594), který dále uvedl, že hromadné křty neměly ještě po dobu dvou století žádný vliv na pohanské zvyky, mravy a představy. Tato skutečnost byla způsobena tím, že přípravy před křtem nebyly dostatečné a degradovaly tak křest na pouhý akt, který pro pokřtěné neznamenal změnu stylu života (Franzen, 1992).

Uskutečněným křtem získala vláda panovníka Chlodvíka důvěru a podporu od římské církve. Frankové poté začali neoprávněně zasahovat do církevních záležitostí a svolávat synody, což mělo za následek oddalování se od římské církve. Teprve svatý Bonifác začal organizovat synody, kterými obnovoval kázeň a přesvědčil tak pozdější franské biskupy k poslušnosti a oddanosti. V roce 742 se konal první východofranský koncil, kde biskupové složili slavnostní přísahu, kterou se zavázali k věrnosti římské církvi. Rok poté se konal koncil v Estinnes, kde se Bonifác začal pokoušet o navrácení církevního majetku. Křesťanství totiž začalo pronikat na venkov, což zapříčinilo stavbu velkého množství kostelů. Především soukromé kostely představovaly pro církve potíže. Vlastníci půdy, na které byly tyto kostely stavěny, disponovali právem umožňujícím s budovou libovolně nakládat. Po mnoha dalších koncilech bylo církvi přislíbeno, že tento majetek bude po smrti jeho držitelů církvi navrácen (Kadlec, 1993).

3.2 Od 9. do 11. století

Toto období bylo charakteristické hlubším pronikáním křesťanství. Biskupství v říši franské se postupně stávalo mnohem větším oproti biskupství v říši římské, kde byly hranice biskupství shodné s obvodem města. Na venkově byly u stávajících velkofarností budovány nové fary. Faráři těchto nových farností měli právo křtu

a vybírání desátků. V průběhu 9. století docházelo k rozmachu vlastnických kostelů. Pro výkon křtu a vybírání desátků si majitelé soukromých kostelů museli obstarat farní právo. Roku 826 papež Eugen II. uznal instituci vlastnických kostelů. Jako ochránce církevního jmění je považován císař Karel Veliký, který jej obdařil tzv. imunitami. Tyto imunity zajišťovaly osvobození jmění od daňové zátěže a získání práva vlastního soudnictví o tomto majetku (Kadlec, 1993).

Později od roku 880 do roku 1046 došlo k fatálnímu úpadku papežství. Toto období nazval Caesar Baronius jako „*saeculum obscurum*“ neboli „*temný věk*“ (nebo také „*temné staletí papežství*“). Krizi církve dokazovalo nejen nedodržování celibátu, ale i úpadek či zánik většiny klášterů (Franzen, 1992).

3.3 Od 11. do 15. století

Období od 11. do 15. století, někdy také označované jako vrcholný církevní středověk, je charakteristické rozkvětem papežství, které bylo nad císařstvím ve velké převaze (Kadlec, 1993). Církev se začala postupně osvobozovat od vlivu světské moci, která do chodu církve zasahovala. Spory mezi církví a panovníkem vyvrcholily za vlády Jindřicha IV. a papeže Řehoře VII. Hildebranta, který požádal krále, aby mu přenechal právo jmenovat biskupy. Jindřich IV. tento požadavek zamítl a na říšském sněmu ve Wormsu prohlásil papeže za sesazeného. Papež na tuto skutečnost zareagoval exkomunikací Jindřicha IV. a zrušil jeho poddaným slib věrnosti králi. Roku 1122 byl mezi papežem Kalixtem II. a císařem Jindřichem V. uzavřen tzv. Wormský konkordát, který stanovil dvě investitury. Panovník se vzdal duchovní investitury a zůstala mu tak pouze investitura světská. Poté postupně začínaly vznikat národní státy v čele s Francií, které se osvobozovaly z jednotného vedení papeže a císaře. Závislost církve na státu ale pokračovala až do francouzské revoluce a sekularizace (Franzen, 1992).

3.4 Augšpurský mír

V Německu skončily náboženské nepokoje tzv. náboženským mírem augšpurským, který byl vydán 25. září 1555. Tato listina zajišťovala vrchnosti svobodnou volbu vyznání obyvatelstva a poddaným naopak zakázala zvolit si náboženství. S Augšpurským mírem souvisely i změny množství církevního majetku. Ve vybraných diecézích musel svůj úřad biskup opustit a přenechat sídlo

administrátorovi šlechtického původu, který prováděl reformaci. V roce 1629 vznikl tzv. restituční edikt, který církvi tento majetek navrátil (Franzen, 1992).

3.5 Období francouzské revoluce

V období francouzské revoluce patřila církvi zhruba jedna šestina pozemků ve Francii. Desátky, které v této době církev vybírala, tvořily hlavní zdroj příjmů. Zanedlouho církev disponovala větším majetkem než panovník. Tato skutečnost měla za následek stížnost nové vlády, která požadovala, aby se církevní majetek stal majetkem národním, a aby byly zrušeny desátky. Tuto stížnost podporovali nejen občané, ale i někteří faráři (Gauchner, 1981).

Národní shromáždění dne 4. 8. 1789 zrušilo privilegia církve (např. vybírání desátků) a 2. 11. téhož roku zabavilo vydáním dekretu majetek duchovenstva. S konfiskací církevního majetku došlo také k vnitřní reorganizaci církve, která se stala zcela nezávislá na Římě (Duby, 2003).

3.6 Období konkordátu a následné odluky církve od státu

O zlepšení vztahu mezi státem a církví ve Francii se zasloužil Napoleon Bonaparte, který spolu s papežem Piem VII. podepsal 15. července 1801 konkordát, díky kterému opět nastolil náboženský smír. Konkordát byl dále doplněn několika přílohami, které řešily nejen právní postavení duchovních a velikost jejich platů, ale i postavení movitého a nemovitého církevního majetku. Konkordát z roku 1809 stanovil, že tento církevní majetek nebyl církvi navrácen, ale poskytnut k užívání. Náboženský smír neměl pouze za následek nenavrácení vlastnických práv církvi, ale i prohloubení závislosti jejich aktivit na výši přidělených prostředků od státu (Basdevant-Gaudemet, 2002).

Za hlavní událost, která vedla k odluce církve od státu, můžeme považovat vydání tzv. odlukového zákona dne 9. prosince 1905. Tímto zákonem se rušil konkordát z roku 1801. Odlukový zákon stanovil, že od 1. ledna 1905 Francouzská republika neuznává a nepodporuje žádné vyznání (Duby, 2003).

Francouzští katolíci v čele s papežem Piem X. byli nejvíce pobouřeni článkem č. 4. Tato část zákona ustanovovala novou jednotnou formu a to tzv. kultovní sdružení (associations cultuelles). Toto sdružení, zejména tedy jeho finanční správa, měla být

každý rok státem kontrolována. Nově vzniknuvší sdružení mohlo přijímat dary, pořádat dobročinné sbírky atd., ale nesmělo přijímat prostředky od státu či obcí. Papež na tento zákon reagoval encyklikou z 10. srpna 1906 (*Vhementer nos*), kterou odmítl zákon o odluce. Další encyklikou z 10. srpna 1906 (*Gravissimo officii munere*) zakázal vytvářet kultovní sdružení. Tyto encykliky měly za následek to, že francouzští katolíci kultovní sdružení nevytvořili, a pozbyli tak všechn církevní majetek, který přešel do vlastnictví státu (Kadlecová, 1996).

3.7 Říšská deputace

Zvrat ve vývoji církevního majetku v Německu nastal na základě usnesení říšské deputace v Řezně (*Hauptausschluss der außerordentlichen Reichsdeputation*) konané 25. února 1803, které nařídilo vyvlastnění 22 arcibiskupství a biskupství, 80 opatství a více než 200 klášterů (Franzen, 1992).

Tato deputace měla za následek finanční krizi církve v 19. století. Církev, která stále více postrádala finanční prostředky, začala požadovat od státu větší příspěvky, které byl stát kvůli sekularizaci povinen církvi poskytovat. Výhodiskem z těchto problémů byla tzv. církevní daň. Tato daň umožňuje všem uznaným církvím v Německu vybírat peníze od svých členů (Warkne, 1997).

4 Majetkové vyrovnání států s církvemi a náboženskými společnostmi

Nejprve je nutné si definovat rozdíl mezi pojmy restituace a majetkové vyrovnání. Latinský pojem „*restitutio*“ znamená „uvést v bývalý stav, zpět odevzdat, vrátit“. Z tohoto pojmu vychází pojem „*restitutio in integrum*“ znamenající „znovuzřízení, navrácení v dřívější stav“ (Pražák a kol., 1980).

V poslední době jsou s tímto pojmem spojovány tzv. „církevní restituace“, tedy navrácení zabaveného majetku zpět církvím a náboženským společnostem. Kvůli těmto majetkovým křivdám bylo vydáno velké množství restitučních zákonů a předpisů. V důvodové zprávě k zákonu č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích autor uvádí, že: *„Četnost oblastí společenského života, ve kterých byly v naší republice nejrůznější majetkové a jiné křivdy v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 napáchány, a množství jimi postižených osob však do značné míry omezují možnosti komplexní právní úpravy, která by zahrnula úpravu následků všech křivd. Stejně tak není možné provést úplnou rehabilitaci nebo úplné odškodnění všech těch, kteří byli v minulosti poškozeni.“* (Důvodová zpráva k zákonu č. 87/1991 Sb.).

Z důvodu toho, že je dnes již prakticky nemožné navrátit církevní majetek do původního stavu, bychom měli místo pojmu restituace užívat sousloví majetkové vyrovnání. Pojem majetkové vyrovnání v sobě zahrnuje nejen vrácení majetku, ale i finanční kompenzaci za majetek, který není již v dnešní době možno navrátit. Pokud celý proces zjednodušíme, lze definovat tři základní způsoby, jak se s majetkovým vyrovnáním vypořádat. První způsob je obecným restitučním zákonem. Tento zákon ve svém znění stanoví kdo a do kdy může stát žádat o zabavený majetek. Druhým způsobem je výčtový restituční zákon, obsahující seznam majetku, který má být navrácen. Další možností, jak vyřešit majetkové křivdy, je finanční kompenzace. Tato metoda se volí tehdy, kdy není z jakéhokoliv důvodu možné církvím nemovitý majetek navrátit (Valeš, 2009).

4.1 Situace v České republice

4.1.1 Období 1990 - 1991

Jedněmi z prvních zákonů týkajících se navrácení majetku církvím byly dva tzv. výčtové zákony. Prvním z nich byl zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholnických řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého a druhým pak zákon č. 338/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje dříve vydaný zákon č. 298/1990 Sb. V součtu bylo těmito zákony vráceno 170 klášterů (Kalný, 1995).

Po výčtových zákonech následoval zákon 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, který si kladl za cíl napravit majetkové křivdy pouze z rozhodného období. V zákoně je doslova uvedeno: *„ve snaze zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989, vědomo si, že tyto křivdy tím méně pak různé nespravedlnosti z období ještě vzdálenějších, včetně křivd na občanech německé a maďarské národnosti, nelze nikdy zcela napravit, chtějíc však potvrdit svoji vůli, aby k podobným křivdám už nikdy nedocházelo.“* (Zákon č. 87/1991 Sb.).

Podle tohoto zákona musela oprávněná osoba vyzvat pověřenou osobu k uzavření dohody o vydání věci. Oprávněná osoba byla pouze osoba fyzická. Restituci majetku právnických osob řešil zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd. Pokud byly splněny všechny podmínky dle restitučního zákona, měla pověřená osoba povinnost uzavřít dohodu o vydání věci a v zákonem stanovené lhůtě věc vydat. Pokud nebyla dohoda z jakéhokoliv důvodu uzavřena, mohl se restituent domáhat svého majetku soudní cestou (Bičovský, 1991).

Zákon o mimosoudních rehabilitacích ovšem neřešil navrácení zemědělské půdy včetně souvisejících obytných hospodářských budov, lesní půdy a vodních ploch. Navrácení tohoto majetku upravoval zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Cíl tohoto zákona je uveden v jeho preambuli: *„ve snaze zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989, dosáhnout zlepšení péče o zemědělskou a lesní půdu obnovením původních vlastnických vztahů k půdě a upravit vlastnické vztahy k půdě v souladu se zájmy hospodářského rozvoje venkova i v souladu s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí.“*

Restituent, který žádal o navrácení majetku, musel svůj nárok prokázat listinou. Pokud byl jeho nárok oprávněný, pozemkový úřad vlastníkovu půdu navrátí. V některých zákonem stanovených případech bylo navrácení majetku restituentům nemožné. Dle § 11 se jednalo o případy kdy:

- bylo k pozemku zřízeno právo osobního užívání,
- byl na pozemku po přechodu nebo převodu do vlastnictví státu nebo jiné právnické osoby zřízen hřbitov,
- byl pozemek po přechodu nebo převodu do vlastnictví státu nebo jiné právnické osoby zastavěn,
- se na pozemku nachází zahrádková nebo chatová osada, která byla zřízena před 1. říjnem 1976,
- se na pozemku nachází tělovýchovné nebo sportovní zařízení, které bylo zřízeno před 1. říjnem 1976,
- nelze provést identifikaci parcel.

V těchto případech se restituentům vydal tzv. náhradní majetek, který musel být v přiměřené výměře a kvalitě. K peněžité náhradě docházelo pouze ve výjimečných případech (Zákon 229/1991 Sb.).

4.1.2 Období 1996 – 1998

V tomto období docházelo k dalšímu navrácení církevního majetku tzv. exekutivní cestou, což znamenalo, že majetek byl vydán pouze na základě vládního usnesení. Dne 25. září 1996 bylo ve vládě přijato usnesení č. 498/1996, o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevními právními osobami ke zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmito subjekty (Majetkové vyrovnání, 2012).

Vláda v tomto usnesení stanovila typy majetků, o jejichž vrácení je možné požádat. Jednalo se o tyto majetky:

- budovy a stavby, které sloužily k duchovním, pastoračním a správním účelům církví nebo jako obydlí duchovních,
- pozemky, na nichž stojí budovy a stavby uvedené v předchozí odrážce včetně pozemků, které s těmito budovami tvoří jeden funkční celek,

a pozemky, na nichž stojí budovy, k nimž přešla vlastnická práva podle zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb.,

- budovy a stavby, včetně pozemku, tvořících s nimi jeden funkční celek, pokud sloužily k sociální, charitativní, výchovné a vzdělávací činnosti církví a církve jsou připraveny k těmto účelům tyto nemovitosti využívat; to vše za předpokladu, že převodu nebrání závažný veřejný zájem (Usnesení vlády České republiky č. 498/1996).

Seznam nemovitostí, které byly navrženy k navrácení, čítal 1887 nemovitostí. Vláda tento seznam posoudila a v dubnu 1997 vydala usnesení č. 211/1997, k převodu vymezeného nemovitého majetku státu do vlastnictví církevních právnických osob podle kategorizovaného seznamu uplatněných požadavků. Toto usnesení obsahovalo seznam 710 církevních nemovitostí, ze kterého mohli být vládě předkládány individuální žádosti k projednání (Ministerstvo kultury, 2004).

Z tohoto počtu následně vláda Václava Klause vybrala 232 nemovitostí, kterými se individuálně zabývala (Valeš, 2009). Z původně požadovaných 1887 převodů schválila církvím vláda pouze 118 případů. Po volbách v roce 1998 nastoupila nová vláda, která přijala ustanovení č. 692/1999, jímž zrušila původní usnesení vlády č. 211/1997 a určila, že další majetková vyrovnání budou platné pouze na základě zákona (Bílá kniha).

4.1.3 Období 1999 – 2000

O definitivní ukončení majetkových vyrovnání pomocí tzv. výčtového zákona se pokoušela v roce 1999 vláda Miloše Zemana. Tento zákon měl mít v příloze uvedeny všechny nemovitosti, které se církvím vracejí. Církve, které se v roce 1998 přihlásily k účasti při majetkovém vyrovnání, byly ministerstvem kultury vyzvány, aby sepsaly seznam majetku, který by chtěly navrátit. Roku 1999 pak vznikla ministerská expertní komise pro otázky vztahu státu a církví v čele s tehdejším ministrem kultury Pavlem Dostálem (Valeš, 2009).

Některé církve a státní instituce byly zásadně proti výčtové metodě a tak tato jednání skončila neúspěšně. Český úřad zeměměřičský a katastrální, který hrál hlavní

roli v debatách o výčtovém zákoně, argumentoval svůj nesouhlas tím, že je nereálné, aby se ve výčtu takového množství položek nevyskytly chyby (Majetkové vyrovnání, 2012).

Vláda Miloše Zemana se v tomto období také pokoušela o zmírnění majetkových křivd způsobených holocaustem. Majetky byly navraceny židovské obci zákonem č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů (Valeš, 2009).

4.1.4 Období 2001 – 2005

V roce 2001 se Ministerstvo kultury pokusilo o vydání nového výčtového zákona, který by se týkal pouze kultovních objektů. Z důvodu, že ministerstvo nebylo schopno předložit sepsaný seznam nemovitostí, který by neobsahoval chyby, nebyl ani tento výčtový zákon přijat (Valeš, 2009).

O dořešení majetkového vyrovnání se dále pokoušela v letech 2002 – 2004 vláda Vladimíra Špidly. Ministerstvo kultury v čele s Pavlem Dostálem znovu prosazovalo metodu výčtového zákona, oproti tomu ministerstvo zemědělství chtělo řešit majetkové vyrovnání tzv. obecným restitučním zákonem. Za účelem vyřešení tohoto problému byla ustanovena koaliční církevní komise, kterou vláda pověřila úkolem zvážit klady a zápory obou navrhovaných řešení. Církev preferovaly okamžitou finanční náhradu, díky které by mohly začít s opravami a správou svého majetku. V roce 2005 přišla vláda s návrhem vyplácení formou tzv. renty, tedy postupným vyplácením v předem stanovený čas. Ve stejném roce předložil ministr školství návrh, že pokud se církev vzdají svých majetkových nároků, stát se zaváže církev financovat několik desítek let. Ani jeden ze zmíněných návrhů nebyl přijat (Majetkové vyrovnání, 2012).

4.1.5 Období 2007 – 2009

V letech 2007 - 2009 se vláda Miroslava Topolánka v koalici s KDU-ČSL a Stranou zelených začala aktivně zabývat otázkou majetkového vyrovnání. V roce 2007 byla ustanovena Vládní komise pro narovnání vztahů mezi státem a církvemi

a náboženskými společnostmi, v čele s tehdejšími ministrem kultury Václavem Jehličkou. Zhruba po půl roce komise oznámila dohodu mezi státem a církvemi. Vládě byl předložen návrh, který kombinoval naturální restituci s finančním odškodněním. Stát by dle tohoto návrhu vrátil církvím jednu třetinu majetku a zbylé dvě třetiny by tvořilo finanční odškodnění ve výši 83 miliard korun, které by postupně splácel 60 let. I s úroky by výsledná částka dosahovala 270 miliard korun. Sněmovní komise doporučila sněmovně v březnu 2009 tento návrh zamítnout. Později v roce 2009 byla vládě Miroslava Topolánka vyslovena nedůvěra. Vznikla přechodná úřednická vláda v čele s Janem Fischerem, která se otázce majetkového vypořádání nevěnovala (Sněmovní tisk 580/0, 2012).

4.1.6 Období 2010 – 2011

Ústavní soud se v roce 2010 rozhodl reagovat na návrh senátorů, kterým starostové podávali stížnosti týkající se blokáce církevního majetku v jejich obcích. Tato blokáce v mnohých případech vadila dalšímu rozvoji a rekultivaci. *„Plénum Ústavního soudu nálezem ze dne 1. 7. 2010 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy o zrušení zákonů a jiných právních předpisů zamítlo návrh skupiny senátorů na zrušení § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Zároveň návrhu vyhověl v tom smyslu, že konstatoval, že dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu, který by vypořádal historický majetek církví a náboženských společností, je protiústavní a porušuje čl. 1 Ústavy, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.“* (Ministerstvo kultury, 2010).

Nově zvolenou vládou se stala v roce 2010 koalice tvořená politickými stranami TOP 09, VV a ODS v čele s Petrem Nečasem, která si stanovila cíl, co nejdříve vyřešit majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. V lednu 2011 byla podepsána Deklarace shody o výkonu hospodářského zabezpečení církví a náboženských společností státem v letech 2011 až 2014, kde stát zastoupený tehdejšími ministrem kultury Jiřím Besserem deklaruje, že si je vědom nejen mimořádného významu svobodného a nezávislého působení církví a náboženských společností, ale i závazku podílet se na jejich hospodaření (Deklarace shody, 2011).

Dalším krokem vlády bylo zřízení komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, která se rozhodla vycházet z návrhu zákona o majetkovém vyrovnání z roku 2008 a upravit jeho nejspornější části. Dotčenými církvemi a náboženskými společnostmi byla ustanovena tzv. církevní komise, která hájila ve věci majetkového vyrovnání jejich zájmy. Obě komise se dne 25. srpna 2011 sešly na společném jednání a definitivně odsouhlasily parametry majetkového vyrovnání (Sněmovní tisk 580/0, 2012).

4.1.7 Zákon č. 428/2012 Sb.

Díky shodě obou stran mohl být 8. listopadu 2012 schválen zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2013. Předmětem úpravy tohoto zákona je *„zmírnění některých majetkových křivd, které byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem, které jsou ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona státem registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi podle jiného právního předpisu, v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 a vypořádání majetkových vztahů mezi státem a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi.“* (Zákon č. 428/2012 Sb.).

Tehdejší premiér Petr Nečas podepsal 22. února téhož roku smlouvu s 16 církvemi a náboženskými společnostmi o finančním vyrovnání vyplývajícím ze zákona. Ve smlouvě byly mimo jiné uvedeny i částky, které budou v třicetiletých splátkách církvím vyplaceny (Kolář, 2014).

Tabulka č. 1: Finanční náhrady církvím a náboženským společnostem dle zákona č. 428/2012 Sb.

Název církve (náboženské společnosti)	Finanční náhrada (Kč)
Apoštolská církev	1 056 336 374
Bratrská jednota baptistů	227 862 069
Církev adventistů sedmého dne	520 827 586
Církev bratrská	761 051 303
Církev československá husitská	3 085 312 000
Církev řeckokatolická	298 933 257
Církev římskokatolická	47 200 000 000
Českobratrská církev evangelická	2 266 593 186
Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	118 506 407
Evangelická církev metodistická	367 634 208
Federace židovských obcí v České republice	272 064 153
Jednota bratrská	601 707 065
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	113 828 334
Náboženská společnost českých unitářů	35 999 847
Pravoslavná církev v českých zemích	1 146 511 242
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	654 093 059
Starokatolická církev v České republice	272 739 910

Zdroj: Zákon č. 428/2012 Sb.

Způsob, kterým vláda došla k těmto částkám, vychází z určení tržní hodnoty majetku, která se co nejvíce blíží hodnotě skutečné. K určení tržních hodnot sloužily především dvě studie, a to „*Studie dopadů liberalizace nakládání se zemědělskou a lesní půdou*“ a „*Dopadová studie pro oblast volného nakládání se zemědělskou a lesní půdou.*“ (Sněmovní tisk 580/0, 2012). Výsledkem byly ceny uvedené v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Ocenění nemovitého majetku církví a náboženských společností

	Výměra (ha)	Cena za m ² (Kč)	Výsledná částka (Kč)
Lesní půda	181326	27,74	50 299 832 400
Zemědělská půda	72202	44,48	32 115 449 600
Vodní plochy	3611	20,00	722 200 000
Zastavěné plochy	600	1106,78	6 640 680 000
Ostatní plochy	3894	30,00	1 168 200 000
Budovy	324		43 800 000 000
Celkem			134 746 362 000

Zdroj: Sněmovní tisk 580/0, část č. 1/4 [online]. 2012 [cit. 2014-11-15] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=580&CT1=0>

Další důležitou částí zákona je § 8, který vymezuje právě ty případy, kdy tento majetek církvím nelze vydat a bude finančně nahrazen. Jedná se o:

- pozemek, který byl poté zastavěný stavbou nebo částí stavby schopnou samostatného užívání, nebo pozemek nutný k užívání stavby,
- nemovitou věc, která tvoří území vojenského újezdu, nebo stavbu, která se zde nachází,
- církevní matriky, které byly převedeny do vlastnictví státu,
- nemovitou věc, která sloučí k přípravě nebo plnění úkolů bezpečnostního sboru,
- pozemek, který byl vyňat ze zemědělského půdního fondu za účelem výstavby sportovního hřiště, které je užíváno,
- část pozemku nebo stavby potřebnou k uskutečnění stavby dopravní nebo technické infrastruktury, vyjma případů kdy stačí pro stavbu zřídit věčné břemeno,
- nemovitou věc, která tvoří území národního parku či národní přírodní rezervace, nebo stavbu, která se zde nachází,
- věc konfiskovanou vlivem dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. (Zákon č. 428/2012 Sb.).

4.2 Situace ve Slovenské republice

Slovenská republika patří mezi první postsocialistická země, které začaly řešit problematiku navrácení církevního majetku. Krátce po rozdělení Československa byl Národní radou vydán zákon č. 282/1993 Z.z., o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam, účinný od 1. ledna 1994. Jak již název zákona napovídá, nejednalo se o komplexní řešení. Zákon upravoval jen ty majetkové křivdy, které byly spáchány v období od 8. května 1945 do 1. ledna 1990. Židovským obcím byla vytvořena výjimka, díky které mohly žádat o majetek odebraný již od 2. listopadu 1938. Církvím a náboženským společnostem, které do 31. prosince 1994 nevyužily zákonnou možnost písemně vyzvat povinnou osobu (stát, obec, právnické či fyzické osoby) k navrácení věci, právo na vydání věci zaniklo (Juran, 2009).

Kvůli prodloužení krátké lhůty pro uplatnění restitučního práva stanovené zákonem č. 282/1993 Z.z., byl vydán nový zákon č. 161/2005 Z.z., o navrácení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam, který umožnil církvím a náboženským společnostem písemně žádat o navrácení majetku do 30. dubna 2006 (Hornanský a Javorček, 2014).

4.3 Situace v Polské republice

I přesto, že první svobodné volby se v Polské republice konaly až červnu 1989, byl 17. května 1989 vydán první zákon určený k nápravě křivd způsobených církvím a náboženským společnostem. Tento zákon mimo jiné řešil oprávnění církví na navrácení jejich zabaveného majetku, a to jak naturální formou, tak formou finanční kompenzace. K účelu posuzování církevních nároků vznikla tzv. Majetková komise, jejíž členy byli nejen zástupci státu, ale i katolické církve (Valeš, 2009).

Do roku 1991 bylo podáno více než 70 000 žádostí o navrácení majetku. Podle některých odhadů bylo podáno dokonce 200 000 – 500 000 žádostí. Takové množství žádostí přineslo obrovské zatížení polského státního rozpočtu a ohrozilo tak výsledek restitučního plánu. Podle odhadů se náklady na restituci pohybovaly od 18 do 23 miliard dolarů, což odpovídá 50 % zahraničního dluhu Polské republiky (Rondinelli a Yurkiewicz, 1996).

Nevyřešeným problémem v Polské republice je tzv. Církevní fond (Fundusz Kościelny), který byl vytvořen komunistickou vládou na základě zákona v březnu roku 1950. Nejen církvi katolické, ale i dalším bylo tímto zákonem zabaveno velké množství majetku. Přestože zákon předpokládal, že v budoucnu proběhne inventarizace zabaveného majetku, nikdy se tak nestalo, a tak přesný rozsah a hodnota majetku nebyla nikdy známa. Některé odhady vyčíslují, že zabavený majetek dosahoval v případě katolické církve 130 000 až 150 000 ha půdy. Vláda předpokládala, že do fondu budou vkládány jak finance vzniklé z výnosů ze zkonfiskovaného církevního majetku, tak i prostředky ze státních dotací. Kvůli neprovedení inventarizace, v důsledku čehož se nevědělo, který majetek byl zabaven, se staly státní dotace jediným zdrojem příjmů Církevního fondu. V roce 1989 došlo k vydání nových stanov, kterými se stal fond zdrojem pro hrazení sociálního a zdravotního pojištění duchovních. Od roku 1990 vláda každoročně stanovuje částku, kterou ze státního rozpočtu do fondu vloží (Cichosz a Kopeček, 2007).

Tabulka č. 3: Výše vládních dotací do Církevního fondu

Vybrané roky	Výše vládní dotace (PLN)	Výše vládní dotace (Kč)
1990	2 000 000	13 200 000
1995	15 000 000	99 000 000
2000	67 834 000	447 704 400
2004	78 333 000	516 997 800
2010	86 336 000	569 817 600
2015	118 230 000	780 318 000

Zdroj: Wikipedia: the free encyclopedia. Fundusz Kościelny [online]. [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: http://pl.wikipedia.org/wiki/Fundusz_Kościelny

4.4 Situace v Maďarsku

V Maďarsku byl proces navrácení církevního majetku mnohem složitější než v Polsku. Samotný proces obsahoval kombinaci obecného restitučního zákona, výčtového restitučního zákona a finanční kompenzace. Během restitučního procesu došlo také ke změně financování církví a náboženských společností (Valeš, 2009).

Maďarský parlament schválil dne 22. července 1991 zákon č. XXXII/1991 o vypořádání vlastnických vztahů k bývalému nemovitému majetku církví. Tento

zákon umožnil církvím podávat žádosti o navrácení znárodněné budovy ve vlastnictví obcí nebo státu, které dříve sloužily ke vzdělávacím, sociálně-zdravotním či kulturním účelům a budou k těmto účelům znovu využívány. Církvím bylo dále umožněno žádat o finanční kompenzaci za ten majetek, který současný zákon nevymezoval. Jednalo se především o zemědělské a lesní pozemky (Fedor, 2009).

Dvanáct církví a náboženských společností využilo tyto možnosti a podalo celkem 8 373 žádostí. V 1 897 případech bylo žádostem o navrácení majetku vyhověno a dalších 1 953 žádostí bylo uzavřeno finanční kompenzací. Bez vládní intervence se obešlo 1 027 případů. Zbýlých 2 695 žádostí bylo vládou zamítnuto (Bureau of European and Eurasian Affairs, 2007).

Tento způsob kompenzací zatížil finanční možnosti státu natolik, že byla nutná legislativní změna. I přesto, že původní zákon počítal s vyřešením majetkového vyrovnání v horizontu 10 let, došlo v roce 1997 k vydání zákona č. LXXXIV/1997 o materiálním zajištění náboženské a veřejné činnosti církví. Katolická církev uzavřela s vládou dohodu, že pokud stát dořeší dosud nenavrácený církevní majetek, vzdá se církev nároku na vyplacení 42 miliard forintů (5,4 miliard Kč). Výsledkem dohody bylo prohlášení vlády, že v letech 1998–2011 navrátí katolické církvi téměř 900 nemovitostí. Dále se stát zavázal, že místo navrácení již zmíněných 42 miliard forintů bude po neomezenou dobu katolické církvi financovat její aktivity. Všechny tyto závazky obsahoval nový zákon č. CXXIV/1997, o materiálním zajištění činnosti církví v oblasti duchovního života a veřejných služeb (Valeš, 2009).

Závěr

Cílem této práce bylo především přiblížit problematiku církevního majetku, a to jak z hlediska jeho vzniku, tak i následného vývoje zakončeného majetkovým vyrovnáním státu s církvemi.

Církevní majetek vznikal několika způsoby. Velkým zdrojem majetku pro církve byly přijímané dary a odkazy od zámožných lidí. Ti svůj majetek převáděli na církve a doufali, že po smrti bude sloužena mše za jejich duši. Věřící dále poskytovali církvím finanční příspěvky za vykonané bohoslužby, křty, pohřby či svatby. Starým náboženským zvykem bylo také odvádění tzv. desátků z veškerého majetku a vybírání věna při vstupu do řádu. Nezanedbatelným příjmem byly dále finance ze sbírek, které se konaly při mších. Důležité pro církve bylo vydání tzv. patronátního práva. Na většině území Evropy bylo platné právo bavorské, které vycházelo z germánského práva. Toto právo určovalo vlastníkem církevní budovy majitele pozemku. Tito majitelé zneužívali vybrané poplatky od věřících, které byly původně určené k opravě budov, a používali je k pokrytí vlastních výdajů. Následně vydané patronátní právo stanovilo vlastníkem církevní budovy toho, kdo ji na vlastní náklady postavil. Tím se zabránilo zneužívání poplatků a církve tak mohla tyto budovy prohlásit za svůj majetek.

Od 9. století se na území naší vlasti dosud pohanská společnost postupně stávala křesťanskou. Prosazení již zmíněného patronátního práva se neobešlo bez problémů mezi pražskými biskupy a panovníkem. Ústupek, kterým král povolil zavedení tohoto práva, byl kompenzován uvalením vyšších a mimořádných daní církvi. Štědrost panovníků, šlechty, měšťanů a poddaných zapříčinila velký nárůst církevního majetku, jehož výměra za vlády Karla IV. tvořila jednu třetinu tehdejší celkové výměry půdy.

Rozrůstající se církevní majetek začal vadit chudnoucí šlechtě a vedl k rozpoutání nepokojů. V čele reformního hnutí stál mistr Jan Hus, po jehož upálení propukly husitské války. Náboženské spory pokračovaly a v roce 1483 vyústily až k tzv. pražské defenestraci. K ukončení husitských válek vedlo uzavření tzv. kutnohorské smlouvy mezi husity a katolíky, která lidu umožňovala svobodný

výběr mezi katolickým a husitským vyznáním. V té době vlastnila katolická církev zhruba 5 % pozemků v Čechách a 18 % pozemků na Moravě.

Roku 1562 nastoupili na český trůn Habsburkové, jejichž náklonost ke křesťanství začala postupem času vadit české protestantské šlechtě. V roce 1609 byl proto vydán císařem Rudolfem II. tzv. Rudolfův majestát, který zrovnoprávnil víru křesťanskou a protestantskou. I přes tuto skutečnost došlo k protestantskému povstání proti Habsburkům, které roku 1618 započalo tzv. druhou pražskou defenestrací. Definitivní ukončení sporů nastalo po bitvě na Bílé hoře, kde roku 1620 zvítězila císařská armáda. Novým králem se stal Ferdinand II., který zrušil Rudolfův majestát a roku 1627 vyhlásil katolickou víru jako jediné povolené náboženství. Katolická církev poté požádala císaře o navrácení všech statků, o které za posledních 200 let přišla. Císař požadavku nevyhověl, ale jako náhradu za nenavrácený majetek zřídil solnou pokladnu, jejíž příjmy daroval církvím.

Vlivem postupné rekatolizace docházelo k nárůstu církevního majetku a církev tak začala svou mocí ohrožovat vládu. Z tohoto důvodu roku 1723 zakázal Karel VI. církvi nabývat nemovitý majetek. Snaha udržet státní dozor nad církvemi pokračovala i za vlády Marie Terezie, která veškerý církevní majetek převedla pod svou kontrolu. Syn Marie Terezie, Josef II., pak prohlásil, že církevní majetek vznikl z darů od panovníků a je tedy pořád státním majetkem, který má církev pouze v nájmu.

Z trosk habsburské monarchie vznikla 28. 10. 1918 Československá republika, jejíž vláda znovu obnovila církvím možnost zakládat nadace a zrušila státní dozor nad církevním majetkem. Začalo období odluky státu od církve, s jejíž deklarací souhlasil tehdejší prezident Tomáš Garrigue Masaryk. V tomto období byly církvím poskytovány prostředky výjimečně, většinou pouze na uhrazení oprav významného movitého a nemovitého majetku.

Roku 1919 došlo k tzv. pozemkové reformě, která je považována za jednu z největších historických majetkových křivd způsobené církvím. Tato reforma zabrala celkem 234 119 ha církevní půdy, z čehož 103 295 ha bylo zabráno v Čechách a 130 824 ha na Moravě. Od roku 1945 si vláda Československé republiky kladla za cíl odebrat církvi co nejvíce majetku. V roce 1947 byla vydána revize první pozemkové reformy, která odebrala lesní a zemědělskou půdu všem, jejichž vlastnictví zemědělské půdy přesahovalo výměru 50 ha. Touto revizí bylo církvi zabráno celkem

269 683 ha lesní a zemědělské půdy. Rok poté vláda vydala zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, který umožňoval odebrat vlastníkům i ostatní pozemky ze zbylých 50 ha. Církvi tak zůstaly pouze kostely, fary a farní zahrady o rozloze do 1 až 2 ha. V dubnu roku 1950 vláda internovala 12 200 řeholníků a řeholnic, a získala tak 850 klášterních objektů. Jak v revizi první pozemkové reformy, tak v zákoně o nové pozemkové reformě, byla stanovena finanční náhrada za odebraný církevní majetek. Tuto náhradu církev nikdy neobdržela.

V ostatních částech Evropy docházelo ke střetu germánských kmenů s křesťanstvím již v období od 5. do 9. století. Roku 496 přijal franský panovník Chlodvík, spolu se svými bojovníky a jejich rodinami, křest, který mu zajistil důvěru a podporu od římské církve. Roku 742 se poté konal první východofranský koncil, na kterém biskupové složili přísahu věrnosti římské církvi. Následovalo hlubší pronikání křesťanství mezi lid a získávání jmění ve formě příjmů z výkonů křtů a vybírání desátků. Císař Karel Veliký toto jmění obdařil tzv. imunitami, které jej osvobozovaly od daňové zátěže.

Od 11. století se církev v Evropě začala postupně osvobozovat od světské moci, která do církevního dění zasahovala. Začaly vznikat státy v čele s Francií, které se postupně osvobozovaly od vedení papeže a císaře. Závislost církve na státu nicméně pokračovala až do francouzské revoluce. Církvi v tomto období patřila jedna šestina veškerých pozemků ve Francii a disponovala tak větším majetkem než panovník. Narůstání množství církevního majetku vedlo až ke stížnosti nové vlády, která po církvi požadovala znárodnění jejího majetku a zrušení vybírání desátků. Národní shromáždění dne 4. 8. 1789 zrušilo privilegia církve (např. vybírání desátků) a 2. 11. téhož roku zabavilo vydáním dekretu majetek duchovenstva. Vztah mezi státem a církví se ve Francii zlepšil až roku 1801 podepsáním konkordátu Napoleonem Bonapartem a papežem Piem VII. Tento konkordát opět nastolil náboženský smír. Teprve roku 1905 byl tzv. odlukovým zákonem konkordát zrušen. Odlukový zákon dále stanovil, že od 1. ledna 1905 Francouzská republika neuznává a nepodporuje žádné vyznání.

Zákonným řešením majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem se zabíral téměř každý stát v Evropské unii. V České republice byly jako první vydány tzv. výčtové zákony, které řešily navrácení 170 klášterů. Poté

následovalo vydání zákona 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákonu č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd a zákonu č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Cílem těchto zákonů bylo navrátit majetek zabavený v letech 1948 až 1989. Místo majetku, který z různých důvodů nešel navrátit, byl vydán tzv. náhradní majetek. V roce 1996 vláda přijala usnesení, ve kterém vymezila majetek, o jehož vrácení lze požádat. Z původního počtu 1887 nemovitostí k navrácení bylo vládou schváleno pouze 118 případů. Vládě Miloše Zemana se poté podařilo navrátit majetek židovským obcím, a to zákonem č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem. O dořešení majetkového vyrovnání usilovalo ještě několik vlád. V roce 2012 byl vydán zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, který kombinoval restituci církevního majetku a finanční kompenzaci za majetek nenavrácený.

Majetkovým vyrovnáním s církvemi a náboženskými společnostmi se zabývaly i zbylé země Visegrádské skupiny. Slovenská Národní rada vydala po rozdělení Československé republiky roku 1993 zákon, který řešil vydání majetku zabaveného mezi lety 1945 a 1990. Díky tomuto zákonu mohly církve a náboženské společnosti písemně vyzvat povinnou osobu k navrácení věci. V Polské republice byl zákon určený k nápravě křivd způsobených církvím a náboženským společnostem vydán již v roce 1989. Tento zákon řešil navrácení církevního majetku jak formou naturální, tak formou finanční náhrady. Dále stát ustanovil tzv. Majetkovou komisi, složenou ze zástupců státu a katolické církve, která posuzovala jednotlivé žádosti. V Maďarsku byl oproti Polsku proces navrácení církevního majetku mnohem složitější. Parlament schválil dne 22. července 1991 zákon č. XXXII/1991 o vypořádání vlastnických vztahů k bývalému nemovitému majetku církví, který umožňoval církvím žádat nejen o navrácení znárodněných budov, ale i o finanční kompenzaci za zkonfiskované zemědělské a lesní pozemky. Maďarská vláda poté obdržela celkem 8 373 žádostí o tento majetek. Jelikož by navrácení takového množství majetku významně zatížilo státní rozpočet, uzavřela katolická církev (která vlastnila nejvyšší počet pozemků) se státem dohodu. V této dohodě stát slíbil, že církvím vrátí téměř 800 nemovitostí. Katolická církev se pak zavázala, že se vzdá nároku na vyplacení 42 miliard forintů za nenavrácený majetek a ponechá je státu za účelem financování jejích církevních výdajů.

Seznam použité literatury

1. BASDEVANT-GAUDEMET, B. *Stát a církev ve Francii*. In: ROBBERS, G. (ed.). *Stát a církev v zemích EU*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002, 131-161 s. ISBN 80-200-0967-1.
2. BEDNÁŘOVÁ, L. *Círky a náboženské společnosti jako součást veřejného sektoru*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006, 106 s.
3. BĚLINA, P., KAŠE, J. a KUČERA, J. *České země v evropských dějinách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2006, 333 s. ISBN 80-718-5792-0.
4. BIČOVSKÝ, J. *Zákon o mimosoudních rehabilitacích*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1991, 63 s. ISBN 80-7038-133-7.
5. *Bílá kniha: Pohled církve na potřebu majetkového narovnání mezi Českou republikou a Církví římskokatolickou* [online]. [cit. 2014-12-11]. 84 s. Dostupné z: <http://www.klastervyssibrod.cz/d/Bila-kniha-cirkevniho-majetku.pdf>
6. BUREAU OF EUROPEAN AND EURASIAN AFFAIRS. *Property Restitution in Central and Eastern Europe*. Washington DC, 2007.
7. CICHOSZ, M., KOPEČEK, L. *Církevní fond v Polsku a jeho kontroverzní historie a současnost*. In: *Středoevropské politické studie*, roč. IX, č. 2-3. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2007, 151-161 s. ISSN 1212-7817.
8. *Círky a majetek*. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1993, 27 s. ISBN 80-900190-4-8.
9. *Deklarace shody o výkonu hospodářského zabezpečení CNS státem v letech 2011-2014* [online]. 2011 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/res/data/114/012822.pdf?seek=1>
10. DOLEŽEL, J. *Nové dějiny desátků*. 2. vyd. Ostrava: Jiří Doležel, 2012, CD-ROM. ISBN 978-80-260-2082-0.
11. DUBY, G. *Dějiny Francie: od počátků po současnost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, 953 s. ISBN 80-7184-514-0.
12. FEDOR, T. *Vypořádání vlastnických vztahů k bývalému majetku církvi v Maďarsku*. In: KRÍŽ, J. (ed.). *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009, 35-44 s. ISBN 978-80-86310-86-2.

13. FRANZEN, A. *Malé církevní dějiny*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1992, 333 s. ISBN 80-7113-008-7.
14. GAUCHER, R. *Les finances de l'Eglise de France*. 1. vyd. Paříž: Albin Michel, 1981, 288 s. ISBN 2-226-01174-9.
15. HRÁDELA, K. „Co bylo ukradeno, musí být vráceno aneb právní rozbor k problematice restitucí církevního majetku [online]. 2012 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.akhradela.cz/clanky.html>
16. HORŇANSKÝ, I., JAVORČEK, M. *Reštitúcie majetku cirkví a náboženských spoločností a druhy pozemku v katastri nehnuteľností*. In: *Geodetický a kartografický obzor 60/102 č. 3*. Praha: Český úřad zeměměřičský a katastrální a Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, 2014, 45-50s.
17. JURAN, J. *Reštitúcie církevního majetku v Slovenskej republike*. In: KŘÍŽ, J. (ed.). *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009, 29-31 s. ISBN 978-80-86310-86-2.
18. KADLEC, J. *Dějiny katolické církve*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1993, 499 s. ISBN 80-7067-285-4.
19. KADLECOVÁ, M. *Několik poznámek k odluce státu a církví*. In: *Církev a stát, Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996, 23-34 s. ISBN 80-210-1352-4.
20. KALNÝ, M. *Církevní majetek a restituce*. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 1995, 28 s. ISBN 80-9016-593-1.
21. KALNÝ, M. *Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve* [online]. 2013 [cit. 2014-11-26]. 65 s. Dostupné z: <http://www.klastervyssibrod.cz/d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf>
22. KLEPEK, C. *Církevní restituce a její vliv na státní rozpočet*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2013, 18 s.
23. KNOZ, T. *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, středoevropský souvislosti, obecné aspekty*. 1. vyd. Brno: Matice moravská: Masarykovy univerzity, 2006, 993 s. ISBN 80-210-4130-7.
24. KOLÁŘ, P. *Vybrané aspekty projednávání legislativních návrhů dotýkajících se problematiky církevních restitucí v České republice*. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2014, 10 s.

25. KUKLÍK, J. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, 166 s. ISBN 978-80-87284-25-4.
26. LÖW, J. a MÍCHAL, I. *Krajinný ráz*. 1. vyd. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2003, 552 s. ISBN 80-86386-27-9.
27. *Majetkové vyrovnání mezi státem a církvemi: vývoj od roku 1990* [online]. 2012 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/default.htm>
28. MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY. *Informace k tzv. exekutivnímu vydávání majetku* [online]. 2004 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/P_1_5-1-ex_vyd_v_n_.doc
29. MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY. *Nález ústavního soudu Pl.ÚS 9/07 ze dne 01.07.2010* [online]. 2010 [cit. 2015-01-23]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/01-Nalez-Ustavniho-soudu-Pl--US-9-07-necinnost-parlamentu.doc>
30. MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozsah původního církevního majetku* [online]. 2012 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/rozsah-puvodniho-cirkevniho-majetku-123124/>
31. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník. A - P*. 3. vyd. Praha: Kalich, 1992, 769 s. ISBN 80-7017-528-1.
32. PAVLISKOVÁ, A. *Problematika oceňování církevního majetku*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Ústav soudního inženýrství, 2013, 105 s.
33. PRAŽÁK, J. M., NOVOTNÝ, F. a SEDLÁČEK, J., *Latinsko-český slovník. L-Z*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 684 s.
34. RONDINELLI, D. A., YURKIEWICZ, J. *Privatization and Economic Restructuring in Poland: An Assessment of Transition Policies*. In: COBB, C. (ed.). *The American Journal of Economics and Sociology Vol. 55, No. 2*. American Journal of Economics and Sociology, Inc., 1996, 145-160 s. ISSN 1536-7150.
35. *Sněmovní tisk 580/0, část č. 1/4* [online]. 2012 [cit. 2014-11-15]. 65 s. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=580&CT1=0>

36. STARÝ, M., SKŘEJPEK, M., TRETERA, J. R., KARFÍKOVÁ, M., KINDL, V., SELTENREICH, R., FALADA, D. a ŠOUŠA, J. F. *Dějiny daní a poplatků*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, 202 s. ISBN 978-80-87109-15-1.
37. TRETERA, J. R. *Stát a církev v České republice*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 156 s. ISBN 80-7192-707-4.
38. VALEŠ, V. *Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*. 1. vyd. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009, 101 s. ISBN 978-80-904075-1-0.
39. VALEŠ, V. *Vyrovnaní s majetkovými křivdami spáchanými na církvích v době komunistické totality v nových zemích EU se zaměřením na odlišnosti v právní úpravě jednotlivých zemí*. In: KRŽIŽ, J. (ed.). *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009, 4-11 s. ISBN 978-80-86310-86-2.
40. VAŠKO, V. *Neumlčená kronika katolické církve v Československu po II. světové válce II*. 1. vyd. Praha: ZVON, 1990, 266 s. ISBN 80-7113-035-4.
41. WARNKE, J. *Financovanie cirkví v Spolkovej republike Nemecko*. In: MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 35-45 s.
42. ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin II*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2007, 239 s. ISBN 80-7266-251-1.
43. ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin III*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2007, 413 s. ISBN 978-80-7266-263-0.
44. ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin IV*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2008, 413 s. ISBN 978-80-7266-284-5.

Legislativa

1. Zákon č. 95/1871 ř. z., o zavedení obecného zákona o pozemkových knihách.
2. Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností.
3. Zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.
4. Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

5. Usnesení vlády České republiky č. 498/1996, o bezúplatném převodu vymezeného nemovitého majetku církevním právnickým osobám ke zmírnění některých majetkových křivd způsobených těmito subjekty.
6. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.
7. Důvodová zpráva k zákonu č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Finanční náhrady církvím a náboženským společnostem dle zákona č. 428/2012 Sb.....	36
Tabulka č. 2: Ocenění nemovitého majetku církví a náboženských společností.....	37
Tabulka č. 3: Výše vládních dotací do Církevního fondu.....	39

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam registrovaných církví a náboženských společností v ČR

Příloha č. 2: Seznam registrovaných církví a náboženských společností ve SR

Příloha č. 3: Rozloha církevních pozemků ve správě Pozemkového fondu ČR

k 1. 5. 2011

Přílohy

Příloha č. 1: Seznam registrovaných církví a náboženských společností v ČR

č.	Název	Datum registrace
1.	Apoštolská církev	01. 09. 1991
2.	Armáda spásy	25. 09. 2013
3.	Bratrská jednota baptistů	01. 09. 1991
4.	Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	08. 06. 2007
5.	Česká hinduistická náboženská společnost	25. 11. 2002
6.	Českobratrská církev evangelická	01. 09. 1991
7.	Církev adventistů sedmého dne	01. 09. 1991
8.	Církev bratrská	01. 09. 1991
9.	Církev československá husitská	01. 09. 1991
10.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice	01. 09. 1991
11.	Církev Křesťanská společenství	20. 06. 2002
12.	Církev Nová naděje	03. 09. 2009
13.	Církev Nový Život	25. 10. 2013
14.	Církev Oáza	11. 10. 2014
15.	Církev řeckokatolická	01. 09. 1991
16.	Církev římskokatolická	01. 09. 1991
17.	Církev Slovo života	06. 08. 2010
18.	Církev Svatého Řehoře Osvětitele	27. 03. 2013
19.	Církev víry	22. 05. 2012
20.	Církev živého Boha	15. 12. 2007
21.	Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	01. 09. 1991
22.	Evangelická církev metodistická	01. 09. 1991
23.	Federace židovských obcí v České republice	01. 09. 1991
24.	Jednota bratrská	01. 09. 1991
25.	Křesťanské sbory	01. 09. 1991
26.	Luterská evangelická církev a. v. v České republice	19. 01. 1995
27.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21. 11. 2002
28.	Náboženská společnost českých unitářů	01. 09. 1991
29.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	01. 09. 1993
30.	Novoapoštolská církev v ČR	01. 09. 1991
31.	Obec křesťanů v České republice	04. 09. 2002
32.	Pravoslavná církev v českých zemích	01. 09. 1991
33.	Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	26. 05. 2007
34.	Slezská církev evangelická augsburského vyznání	01. 09. 1991
35.	Společenství Josefa Zzulky	19. 12. 2014
36.	Starokatolická církev v ČR	01. 09. 1991
37.	Ústředí muslimských obcí	17. 09. 2004
38.	Višva Nirmala Dharma	14. 07. 2007

Zdroj: Ministerstvo kultury České republiky. *Rejstřík církví a náboženských společností [online].* [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/

Příloha č. 2: Seznam registrovaných církví a náboženských společností ve SR

č.	Název	Datum registrace
1.	Apoštolská cirkev na Slovensku	před účinností zákona
2.	Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike	19. 4. 2007
3.	Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike	před účinností zákona
4.	Cirkev adventistov siedmeho dňa, Slovenské združenie	před účinností zákona
5.	Cirkev bratská v Slovenskej republike	před účinností zákona
6.	Cirkev československá husitská na Slovensku	před účinností zákona
7.	Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike	18. 10. 2006
8.	Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku	před účinností zákona
9.	Evanjelická cirkev metodistická, Slovenská oblasť	před účinností zákona
10.	Gréckokatolícka cirkev na Slovensku	před účinností zákona
11.	Kresťanské zbory na Slovensku	před účinností zákona
12.	Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia v Slovenskej republike	24. 3. 1993
13.	Novoapoštolská cirkev v Slovenskej republike	1. 9. 2001
14.	Pravoslávna cirkev na Slovensku	před účinností zákona
15.	Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku	před účinností zákona
16.	Rímskokatolícka cirkev v Slovenskej republike	před účinností zákona
17.	Starokatolícka cirkev na Slovensku	před účinností zákona
18.	Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike	před účinností zákona

Zdroj: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-/registrovane-cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-f9.html>

Příloha č. 3: Rozloha církevních pozemků ve správě Pozemkového fondu ČR

k 1. 5. 2011

Okres	Výměra (m²)	Okres	Výměra (m²)
Benešov	6 954 013	Nymburk	2 824 117
Beroun	4 305 459	Olomouc	13 162 789
Blansko	452 091	Opava	1 521 202
Brno - město	68 231	Ostrava	2 932
Brno - venkov	5 576 871	Pardubice	4 367 068
Bruntál	7 333 349	Pelhřimov	5 452 295
Břeclav	5 656 058	Písek	7 000 209
Česká Lípa	16 089 503	Plzeň-jih	6 883 586
České Budějovice	4 439 160	Plzeň-město	605 032
Český Krumlov	34 871 729	Plzeň-sever	8 205 387
Děčín	2 355 700	Praha-město	5 472 580
Domažlice	5 365 034	Praha-východ	8 313 535
Frýdek Místek	3 359 123	Praha-západ	16 542 075
Havlíčkův Brod	2 482 079	Prachatice	4 261 974
Hodonín	3 136 691	Prostějov	3 031 093
Hradec Králové	4 663 202	Přerov	1 565 893
Cheb	41 954 020	Příbram	962 414
Chomutov	13 353 504	Rakovník	4 001 272
Chrudim	6 735 157	Rokycany	2 390 511
Jablonec nad Nisou	1 543 703	Rychnov nad Kněžnou	4 113 309
Jeseník	17 956 841	Semily	1 129 075
Jičín	3 644 334	Sokolov	3 934 179
Jihlava	6 548 056	Strakonice	8 745 661
Jindřichův Hradec	1 469 422	Svitavy	18 002 204
Karlovy Vary	14 625 312	Šumperk	2 552 526
Karviná	145 836	Tábor	2 069 438
Kladno	5 168 293	Tachov	21 471 050
Klatovy	7 472 919	Teplice	2 614 701
Kolín	7 077 974	Trutnov	3 591 011
Kroměříž	5 799 065	Třebíč	3 418 909
Kutná Hora	4 128 020	Uherské Hradiště	5 102 768
Liberec	2 630 690	Ústí nad Labem	1 016 696
Litoměřice	11 601 038	Ústí nad Orlicí	4 169 316
Louny	12 807 222	Vsetín	1 192 377
Mělník	2 982 266	Vyškov	3 888 590
Mladá Boleslav	1 851 268	Zlín	1 643 059
Most	1 191 557	Znojmo	8 455 156
Náchod	5 674 863	Žďár nad Sázavou	3 605 784
Nový Jičín	3 372 469	CELKEM	484 123 895

Zdroj: Ministerstvo kultury České republiky. Rozsah původního církevního majetku, příloha č. 7 [online]. [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/rozsah-puvodniho-cirkevniho-majetku-123124/>